

цілісність, а то й розпорошеність духовного буття сучасної людини. Очевидно саме цим пояснюється стійкий інтерес молоді до релігій «без бога», які без апелювання до державних інституцій спрямовують людину до досягнення істини через усвідомлення своєї обмеженості і реальних можливостей. Традиційні релігії виявилися не здатними в умовах сучасного історичного поступу розширити гуманістичні горизонти екзистенції та людської діяльності.

Процеси глобалізації, які сьогодні здійснюються переважно у формі вестернізації, викликають зворотну їм хвилю щодо тиску західних впливів. Цій глобалізації починають протистояти вікові цінності східних цивілізацій. Потужний виклик вестернізації кидає так званий «конфуціанський капіталізм» з його позитивами патерналізму, партнерства, державної підтримки економіки, колективізму. І це властиво не лише Україні. Зростає захоплення філософією буддизму, східною культурою, нетрадиційною медициною на Заході. Водночас духовною опозицією цій тотальній вестернізації постає пропаганда історичної архаїки первісних колективів, шаманства, язичництва та містики. Загалом, новітні релігії на загальному фоні кризи західного логоцентризму та кризи традиційних інституцій сім'ї і школи, стають константним компонентом релігійного ландшафту всього світу. До речі, слід очікувати, що вони й надалі обійматимуть своє місце на світовій релігійній сцені. Окрім того, остання буде активно поповнюватися новими гравцями – різного роду формами так званої світської релігії.

Ирина Валявко

Национальна Академия наук Украины (Киев)

Украинска Свободна Академия наук в США (Нью-Йорк)

Кілька зауважень до проблеми «національних філософій»

Kilka uwag odnośnie „filozofii narodowych”

Дослідник слов'янської духовної історії, філософ та славіст Дмитро Чижевський (1894–1977) вважав, що філософію можна розглядати як певний продукт національної культури так само як, скажімо, і національне мистецтво. На його думку кожна конкретна філософська система є певним усвідомленням ціннісних елементів національної культури, мистецького стилю, певної позитивної релігійності тощо, є піднесенням цих конкретних

форм культури у сферу «абсолютної правди». Говорячи про поєднання загального з національно самобутнім Чижевський виокремлює три чинники, що характеризують особливості філософії даної нації: форма вияву національних думок, метод філософського дослідження та будова («архітектоніка») системи філософії, в якій певну роль грає система тих або інших цінностей. Розвиток філософії, на думку вченого, є рух між протилежними твердженнями до певного злиття цих однобічних протилежностей тобто до синтезу, який в свою чергу є також обмеженим, але все такі ближчим до Абсолюту. Ці протилежності мають певне спільне джерело, завдяки чому вони характеризують дану націю, епоху або філософічний напрям. Так Чижевський вважає, що у французький філософії доволі довго боролись філософічний містицизм та раціоналізм, в англійський емпіризм та платонізм, в німецький – спекулятивний та індуктивний метод, в російський – релігійні тенденції з одного боку та матеріалізм і позитивізм з іншого. Щодо розвитку філософії у слов'янських народів, то Чижевський наголошував на тому, що політичні обставини не сприяли розвитку системних, теоретичних досліджень. Отже, філософія, за окремими винятками, довгий час розвивалась не в «чистому», а в «прикладному» вигляді, тобто входила до складу літературних, публіцистичних та педагогічних творів і таким чином існувала в контексті даної культури. Ці тези вченого й досі становлять предмет дискусії серед істориків філософії.

Серед сучасних історико-філософських досліджень в Україні все більшу вагу набуває конструктивний підхід, коли дослідник вибирає та синтезує різні джерела, які, на його думку, мають важливе значення для його праці. Такий підхід має як позитивні так і негативні сторони, адже достатньо потужним стає суб'єктивний фактор і дослідники, підходячи до аналізу проблеми з різних позицій і отже залучаючи дещо різні джерела, матимуть в кінцевому результаті й різні висновки. Отже суб'єктивний підхід має доповнюватись комунікацією в самій інтелектуальній спільноті серед філософів та істориків філософії, де зокрема розглядаються й питання щодо особливостей української інтелектуальної культури та української філософії. І це вже діалог, який можливо ніколи й не досягне повного порозуміння, але визначатиме певні національні домінанти важливі для всієї культури, як скажімо, філософія Григорія Сковороди, епоха бароко, унійне православ'я, які відбивають певні національні особливості і повз які не можна пройти. Будемо сподіватись, що діалог приведе українських інтелектуалів й до створення певної філософської концепції. Проте півтора десятка літ поки не привели до створення впливової і оригінальної концепції, тобто синтез ще не здійснено і ми ще не маємо свого власного «великого філософа», який спромігся би зробити такий синтез. Однак серед різних підходів і тенденцій можна шукати якісь аспекти, що

поєднують діалог всіх напрямків зберігаючи відтінки, закорінені в національних джерелах.

Сучасна ситуація також характеризується втратою цілісних підходів і поширенням споживацької філософії, коли зірки естради в енциклопедіях займають перше місце порівняно з мислителями. Цьому сприяють і засоби масової інформації, які значно впливають на людину, намагаючись поглинути її свідомість і тому, зараз достатньо поширеним є фрагментарне мислення характерне для споживацької психології. На цьому тлі масмедійна ідеологія сама стає новою формою ідеології. Проте, сподіваюсь, що рано чи пізно в так званих «інформаційних суспільствах», де зараз панує певний занепад інтелектуальної культури, філософія все ж таки займе відповідне місце, бо вона дає поштовх до формування нових ідей і становить «серцевину» духовної культури.